

vanligen utan vidare klart var egendomen finnes. Beträffande fordran har däremot ansetts erforderligt att meddela särskild bestämmelse i detta hänseende.

Enligt flera främmande lagstiftningar upptages såsom lagt domstol för mål om förmögenhetsrättsliga förpliktelser domstolen i den ort, där förpliktelserna skolat fullgöras; i allmänhet är detta forum inskränkt till att avse endast mål mellan köpmän i och för deras rörelse. Skäl kunna anföras för att även i vår rätt införa bestämmelser härom; särskilt kunde detta vara av betydelse, då svaranden är utlänning. Emellertid kan i många fall tvekan råda om var en förpliktelse skall fullgöras, och bedömandet härav kräver ofta ett närmare inträngande i själva målet. Med hänsyn härtill torde en dylik forumregel kunna tillämpas, allenast då förpliktelserna grundas å skriftligt avtal och fullgörelseorten angivits i detta. Genom denna begränsning bleve dock regelns värde i hög grad förminskat. Då härtill kommer, att enligt 16 § en vidsträckt rätt att träffa avtal om forum införs samt genom stadgandena i 3 och 4 §§ ökade möjligheter öppnats att vid svensk domstol väcka talan mot den som saknar hemvist inom riket, har ej ansetts av behovet påkallat att upptaga någon forumregel av nu antydd art.»

Lagrådet: »Ehuru det läres vara åsyftat att bestämmelserna i dessa §§ skola vara tillämpliga även å juridiska personer, har detta icke kommit till klart uttryck vid lagtextens utformning. Ett förtydligande härutinnan synes därför vara önskvärt.»

Jfr *départementschefens* yttrande ovan s. 98.

5 §. Den som idkar jordbruk, gruv- eller fabriksdrift, hantverk, handel eller annan dylik rörelse med fast driftställe må i tvist, som uppkommit omedelbart på grund av den rörelsen, sökas där driftstället är.

Processlagberedningen: »Såsom processkommissionen framhållit är det en allmänt erkänd brist i gällande lags forumregler, att lagen i allmänhet ringa utsträckning medger undantag från huvudregeln, att tvistemål skola handläggas vid svarandens hemvistorum. Käranden ställning blir därigenom i många fall oförmånligare än som kan anses skäligt. För vissa slag av mål böra därför uppställas särskilda regler, som medgiva kärandens rätt att väcka talan vid annan domstol än den som utgör svarandens allmänna forum. Bestämmelser i detta hänseende meddelas i denna samt i närmast följande §§. I där angivna fall äger sålunda käranden rätt att välja mellan svarandens allmänna forum och det särskilt anvisade forum.

I förevarande § ha upptagits bestämmelser om forum för den som idkar jordbruk, gruv- eller fabriksdrift, hantverk, handel eller annan dylik rörelse. Utom de särskilt uppräknade slagen av rörelser falla under stadgandet t. ex. bank- och försäkringsrörelse, redaktioner och annan transport- eller kommunikationsverksamhet, hotell, teater-, biograf- och därmed jämförlig rörelse samt yrkesmässiga

byggnadsverksamhet. För stadgandets tillämpning förutsättes, att rörelsen drives med fast driftställe. Det fordras sålunda, att för stadgandets bruk vid rörelsens utövande finnes särskild anläggning eller annan stadigvarande anordning såsom kontor, fabrik, verkstad, handelsbod eller annat försäljningsställe. Stadgandet avser även utländska fysiska och juridiska personer, som driva rörelse här i landet, t. ex. genom agentur. Behörig är rätten i den ort, där driftstället är; här för förutsättes dock, att tvisten gäller en rättighet eller skyldighet, som hänförs sig direkt till rörelsen. Driven svaranden rörelsen på flera orter, t. ex. genom filialkontor, kan han sökas å varje ort, där fast driftställe finnes, dock endast beträffande tvist, som uppkommit på grund av den där drivna rörelsen.

Avgörande för frågan om rättens behörighet äro förhållandena vid den tidpunkt, då stämningen delgives svaranden. Har sålunda rörelsen upphört före nämnda tidpunkt, är stadgandet ej tillämpligt.»

6 §. Har någon ingått förbindelse eller eljest ådragit sig gäld å ort, där han mera varaktigt uppehåller sig, må han, medan han befinner sig å orten, för sådan förbindelse eller gäld sökas där. Lag samma vara i fråga om gäld, som någon vid tilfälligt vistelse å annan ort ådragit sig för kost, bostad eller dylikt.

Processlagberedningen: »Därest någon under ett mera varaktigt uppehåll å annan ort än den som avses i 1 § ingår förbindelse eller eljest ådrager sig gäld, synas kärandens intressen kräva, att han äger möjlighet att för sådan förbindelse eller gäld väcka talan mot honom vid rätten i nämnda ort. Stadgande härom har upptagits i första punkten av förevarande §. Huruvida uppehållet å orten är att anse såsom mera varaktigt, bör bedömas med hänsyn till omständigheterna i varje särskilt fall. Det fordras ej, att uppehållet varat någon längre tid, utan allenast, att anledningen till uppehållet är sådan, att den tyder på en mera stadigvarande vistelse. Stadgandet är alltså tillämpligt, t. ex. beträffande den som för arbete eller studier vistas annorstädes än i hemorten eller den som äger sommarbostad eller eljest under någon del av året mera regelbundet vistas å annan ort än den, där han är mantalsskriven. Medan enligt 1 § hemvistet knutits till mantalsskrivningsorten, möjligheten ifrågasättas bestämmelse, att hänsyn kan tagas till det faktiska hemvistet. Sålunda kan den, som flyttat från en ort till en annan, innan han blivit mantalsskriven å sistnämnda ort sökas i den orten, såvida fråga är om förbindelse, som han ingått där, eller gäld, som han eljest där ådragit sig. För att rätten i uppehållsorten skall vara behörig förutsättes, att svaranden sökes, medan han befinner sig å orten. Såsom följer av 15 § är tidpunkten för stämningens delgivning avgörande.

Även för det fall, att någon tillfälligt vistas å annan ort än den, där han har sitt hemvist, bör möjlighet finnas att stämma honom till rätten i uppehållsorten. Detta bör dock i huvudsaklig överensstämmelse med vad för närvarande stadgas i 10 kap. 5 § R.B. gälla endast i fråga om gäld, som han där ådragit sig för kost, bostad e. dyl.»

NSA II
1993

7 §. Tvist på grund av förmyndares eller god mäns förvaltning må väckas vid den rätt, där förmyndarskapet eller godmanskapet är eller näst varit inskrivet, eller ock vid rätten i den ort, där förvaltningen förts.
Har någon eljest haft annans egendom till förvaltning, må tvist på grund av förvaltningen väckas vid rätten i den ort, där förvaltningen förts.

Processlagberedningen: »Förevarande § motsvarar [nuvarande] 10 kap. 4 § R.B. Enligt detta lagrum kan talan mot förmyndare eller god man på grund av hans förvaltning instämmas till förmyndarskapsdomstolen. Det synes lämpligt, att även rätten i den ort, där förvaltningen förts, är behörig för sådan tvist. Jämväl tvist, som av förmyndaren eller gode mannen på grund av förvaltningen väckes mot annan, bör kunna upptagas vid domstol, som nu nämnts. Likaså bör då någon eljest haft annans egendom till förvaltning, tvist på grund av förvaltningen kunna väckas vid rätten i den ort, där förvaltningen förts, vare sig fråga är om talan, som riktas mot förvaltare, eller om talan, som av denne föres mot huvudmannen.

Utan särskilt stadgande torde vara tydligt, att tvist, som avses i denna §, kan väckas även vid svarandens hemvistforum.»

8 §. Talan i anledning av skadegörande handling må väckas vid rätten i den ort, där handlingen företogs eller skadan uppkom. Företaget eller uppkom skadan å orter under skilda domstolar, må talan väckas vid envar av dem.

Processlagberedningens förslag:

Talan på grund av skadegörande — — — företogs. Företaget handlingen å orter — — — av dem.

Processlagberedningen: »Såsom framgår av 22 kap. kan talan om enskilt anspråk på grund av brott föras i samband med åtal för brottet. Detta sker i sådant fall enligt de för brottmålsförfarandet gällande reglerna, och den domstol, som har att upptaga åtalet, är då behörig även för det enskilda anspråket.

Föres talan om enskilt anspråk på grund av brott utan samband med åtal, är däremot sådan talan enligt förslaget att anse som tvistemål. I förevarande § meddelas bestämmelse om forum för talan av nu ifrågakommande slag. Stadgandet gäller emellertid icke endast dylik talan utan även talan på grund av skadegörande handling, som icke innefattar brott. Härmed avses dock icke talan, som grundar sig å underlåtenhet att fullgöra en genom avtal uppkommen förpliktelse. Då utredning och bevisning i allmänhet lättast stå att erhålla i den ort, där handlingen företogs, bör av hänsyn till karendens intresse talan kunna väckas vid rätten i den orten. Har handlingen företagits å orter under skilda domstolar, bör envar av dessa vara behörig. Riktar sig talan även mot annan än den som företagit den skadegörande handlingen, kan enligt 14 § domstolen i gärningsorten bli behörig också för talan i denna del.

Då fråga är om skada å person eller lös egendom, sammanfaller i allmänhet den ort, där skadan timade, med den ort, där handlingen

företogs; något stadgande om att talan må väckas vid rätten i förstnämnda ort synes därför ej vara av behovet påkallat. Av 11 § framgår, att tvist om skada å fast egendom alltid kan väckas vid rätten i den ort, där fastigheten är belägen.»

Lagrådet: »Den i förevarande § upptagna forumbestämmelsen avser endast talan mot den som utfört den skadegörande handlingen. Såsom av motiveringen framgår, kan mot annan än den skadevällande talan i saken väckas vid domstolen i gärningsorten endast om talan samtidigt föres mot den skadevällande. Enligt 10 § lagen d. 30 juni 1916 ang. ansvarighet för skada i följd av automobiltrafik och 7 § lagen d. 26 maj 1922 ang. ansvarighet för skada i följd av luftfart kan däremot tvist om skyldighet att ersätta uppkommen skada, även om talan riktas uteslutande mot annan än den som företagit den skadegörande handlingen, upptagas av allmän underrätt i den ort där olycksfallet inträffat. Starka skäl tala för att uppställa en motsvarande forumregel i andra likartade fall, t. ex. då ersättningsanspråk jämlikt lagen d. 12 mars 1886 riktas mot järnvägs innehavare. Någon anledning synes ej föreligga att stanna vid de fall, då tredje mans ansvarighet inträder omedelbart på grund av lag. Även då hans ersättningskyldighet beror t. ex. på en tagen försäkring, bör talan mot honom kunna instämmas till gärningsortens forum. Vad här förordats torde enklast kunna vinnas på det sätt att i anslutning till terminologien i 22 kap. 4 § i lagtexten anges, att varje ersättningsanspråk i anledning av skadegörande handling kan väckas vid rätten i den ort där handlingen företogs.

Då det i vissa fall kan vara föremål för tvekan inom vilken domstols domvärjo en skadegörande handling skall anses hava företagits, synes det vara lämpligt att, i likhet med vad i 19 kap. 1 § första stycket föreslås, medgiva valrätt mellan domstolen i den ort där själva handlandet ägt rum och domstolen i den ort där den omedelbara effekten av handlandet uppkommit.»

I k. prop. erhöill §:n den lydelse lagtexten utvisar.

9 §. Tvist om arv eller testamente eller om bodelning mellan arvingar och efterlevande måke skall upptagas av den rätt, där den döde kolat svara i tvistemål i allmänhet.

Tvist om bodelning mellan makar i anledning av boskillnad, äktenskaps återgång, hemskillnad eller äktenskapskillnad skall upptagas av den rätt, där mannen skall svara i tvistemål i allmänhet, eller, om mannen ej är skyldig att i sådant mål svara vid svensk domstol, där hustrun svarar i sådant mål.

Finnes i mål, som avses i denna paragraf, ej behörig domstol enligt nu är sagt, upptages målet av Stockholms rådhusrätt.

Processlagberedningen: »Denna § överensstämmer till innehållet med [nuvarande] 10 kap. 2 § R.B. Den domstol, som här anges, är uteslutande behörig att upptaga tvisten. Av 17 och 18 §§ framgår, att rätten beträffande här avsedd tvist skall självant iakttaga sin behörighet.»

10—12 §§.

10 §. Tvist om äganderätt eller nyttjanderätt till fast egendom, om rätt till servitut eller annan särskild rätt till egendomen eller om bestämning av egendomen skall upptagas av rätten i den ort, där fastigheten är. Lag samma vare, om tvisten rör skyldighet för ägare eller innehavare av egendomen att fullgöra något, som åligger honom i denna egenskap, eller, då nyttjanderätt eller annan särskild rätt till egendomen upplåtits, fråga är om arrende, hyra, hävd, byggnads underhåll, nybyggnad eller annat dylikt.

Ligger fastigheten under flera domstolar eller gäller tvisten flera fastigheter under skilda domstolar, skall tvisten upptagas av den rättsmyndighet under vilken huvuddelen ligger.

11 §. Vid domstol, som sägs i 10 §, må ock väckas:

1. tvist om köpeskilling för fast egendom eller annat dylikt anspråk på grund av överlåtelse av äganderätt till egendomen;
2. talan mot ägare av fast egendom om skyldighet att personligen svara för gäld, för vilken egendomen utgör pant, om betalning samtids sökes ur egendomen;
3. tvist om skada eller annat intrång & fast egendom;
4. talan om ersättning för arbete, som utförts & fast egendom; eller
5. talan om ersättning för det någon brustit åt hemul angående fast egendom.

12 §. Som fast egendom anses vid tillämpning av detta kapitel även byggnad & annans grund samt gruva och för gruvsdrift avsedd byggnad eller anläggning.

I *processlagberedningens förslag* och i *k. prop.* hade 12 § denna lydelse:

Som fast egendom anses även — — — anläggning.

Beträffande 10—12 §§ anförde *processlagberedningen*: »Till grund för gällande lags bestämmelser, att laga domstol för tvister, som angå fast egendom, är domstolen i den ort, där egendomen är belägen, ligger, att utredning och bevisning rörande egendomen bestäms försiggår vid nämnda domstol; i dylika tvister förekommer ej sällsyn & stället. Härtill kommer, att behörighet för tvister av nu ifrågakarande slag bör tillkomma den domstol, vid vilken fastighetens ägare föras. I stort sett synes ifrågavarande forum böra bibehållas i sin nuvarande omfattning. Vid sidan härav bör emellertid ur utredningssynpunkt eller med hänsyn till kärandens intresse möjligheten finnas att vid fastighetsforum väcka vissa tvister, som för närvarande ej hänföras dit.

I 10 § ha upptagits bestämmelser om vilka tvister angående fast egendom, som alltid skola upptagas av rätten i den ort, där fastigheten är. Dit höra till en början tvister rörande äganderätt eller nyttjanderätt, rätt till servitut eller annan särskild rätt till egendomen eller bestämning av egendomen. Med nyttjanderätt avses här icke blott arrende, hyra, tomträtt och vattenfallsrätt utan även sådana rättigheter, som omförmälas i 1 kap. 7 § lagen d. 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom, alltså skogsavverkningsrätt samt rättighet att å fastighet taga torv, ler, grus, sten eller annat, som

icke är att hänföra till fastighetens vanliga avkastning, eller att laga eller fiska. I annan särskild rätt till egendomen innefattas t. ex. återköpsrätt, lösningsrätt, pantträtt och avkomsträtt. Tvist, som avses i denna §, kan röra rättighetens bestånd, innehåll, omfattning eller utövning. Till äganderättstvister höra sålunda t. ex. tvister om bättre rätt till fast egendom samt om fastighetsköps giltighet, hävande eller återgång. Däremot äro icke att hit hänföra tvister om erläggande av köpeskilling för fast egendom eller om annat dylikt anspråk på grund av överlåtelse av äganderätt till fast egendom; tvister av nu angivet slag falla under 11 §. Beträffande tvister om pantträtt och avkomsträtt är att märka, att under 10 § falla icke blott tvister om sådan rättighets bestånd utan även tvister, som avse realisation av rättigheten, t. ex. tvist angående fastställande av inteknad fordran till betalning ur fastigheten eller tvist, som innehavare av inteknad avkomsträtt väcker om utbekommande av ogulden förmån.

Vid fastighetsforum skola vidare upptagas tvister om skyldighet för ägare eller innehavare av fast egendom att fullgöra något, som åligger honom i sådan egenskap. Såsom exempel härå må nämnas tvister om skyldighet att vidtaga åtgärder för beträffande av skogsärväxt, om skyldighet att bidra till kostnad för iordningställande av gata och om skyldighet att återbetala avdragningslån.

I överensstämmelse med vad för närvarande gäller böra vid fastighetsforum upptagas vissa tvister om obligatoriska anspråk på grund av upplåtelse av nyttjanderätt eller annan särskild rätt till egendomen. Hit böra sålunda hänföras tvister om betalning av arrende, hyra eller annan ersättning för nyttjanderätt eller för annan särskild rätt till fast egendom samt vidare tvist, som angår hävd, byggnads underhåll, nybyggnad eller annat dylikt. Härunder falla t. ex. tvister angående arendators försummelse att fullgöra sina skyldigheter beträffande byggnad och jordens underhåll, hyresgästs underlåtenhet att uppfylla honom åliggande skyldighet att värda eller underhålla hus eller lägenhet, klander av av- och tillträdes-syn, skyldighet att utgiva ersättning för vanhävd och husröta, skyldighet för jordägare att utgiva ersättning för reparationer eller nybyggnader eller för hyresvärd att låta verkställa reparationer.

Behörig domstol för tvister, som avses i 10 §, är rätten i den ort, där den fastighet, vilken tvisten rör, är belägen. Tvist om servitut skall alltid upptagas vid den tjänande fastighetens forum. I andra stycket av 10 § har upptagits en särskild regel för det fall, att fastigheten ligger under flera domstolar eller tvisten gäller flera fastigheter under skilda domstolar.

För tvister, som avses i 10 §, är det där anvisade forum exklusivt, och rätten har, såsom framgår av 17 och 18 §§, att i sådana tvister självmant iakttaga sin behörighet.

Såsom ovan framhållits böra vissa andra tvister än de i 10 § avsedda kunna väckas vid fastighetsforum. Bestämmelser härom ha upptagits i 11 §. Beträffande där avsedda tvister gäller, att käranden äger valrätt mellan fastighetsforum och svarandens allmänna

forum eller annan domstol, som enligt särskilda bestämmelser är behörig.

Vid fastighetsforum bör sålunda kunna väckas tvist om köpeskilling för fast egendom eller annat dylikt anspråk på grund av överlåtelse av äganderätt till egendomen, t. ex. tvist om skyldighet för säljaren att enligt utfästelse i köpekontrakt utfärda köpebrev eller om skyldighet för köparen att övertaga personligt betalningsansvar för intecknad gäld. Då innehavare av inteckning för ogulden köpeskilling väcker talan om intecknade beloppets fastställande till betalning ur egendomen, kan detta visserligen sägas vara en tvist om köpeskillingen, men sådan talan faller, såsom av det föregående framgår, under 10 §. Därest ägare till intecknad fastighet är personligen ansvarig för den intecknade gälden, synes möjlighet böra finnas att vid fastighetsforum föra talan mot honom angående hans personliga betalningsskyldighet därför, även om han har sitt hemvist annorstädes. Detta bör dock gälla, endast såvida betalning samtidigt sökes ur egendomen; tvist härom skall nämligen enligt 10 § alltid instämmas till fastighetsforum.

Enligt 8 § kan talan på grund av skadegörande handling alltid väckas vid rätten i den ort, där handlingen företogs. Då tvisten gäller skada eller annat intrång å fast egendom, synes emellertid ur bevisningssynpunkt lämpligt, att tvisten kan väckas jämväl vid rätten i den ort, där egendomen är belägen, även om denna icke sammanfaller med den ort, där handlingen företogs.

Stadgandet i 11 § 4 saknar motsvarighet i gällande rätt. Vid tvister, som där avses, t. ex. angående ersättning för byggnadsarbete, kan bevisning vanligen lättast erhållas i den ort, där arbetet utförts. Skälig hänsyn till käranden synes därför kräva, att han har möjlighet att instämma tvisten till fastighetsforum.

Talan om ersättning för det någon brustit åt hemul angående fast egendom upptages för närvarande enligt 10 kap. 18 § R.B. vid säljarens personliga forum, medan själva klanderprocessen alltid skall upptagas vid fastighetsforum. Därest detta forum ej sammanfaller med säljarens hemvistforum, äger köparen icke väcka talan om ersättning för bristande hemul vid fastighetsforum. För det fall, att sådan talan föres i klanderprocessen, har genom bestämmelsen i 14 § tredje stycket rätt härtill medgivits honom. Även då ersättningsstalan föres i särskilt mål, bör köparen äga möjlighet att anhängiggöra sådan talan vid fastighetsforum. Stadgande härom har upptagits i 11 § 5.

Med fast egendom avses i 10 och 11 §§ all egendom, som enligt lagen d. 24 maj 1895 är att hänföra till fast egendom. I nu ifrågasatt varande hänseenden synes med sådan egendom böra jämställas byggnad å annans grund samt gruva eller för gruvsdrift avsedd byggnad eller anläggning. Det stadgande härom, som upptagits i 12 §, står i överensstämmelse med vad för närvarande utan uttryckligt stöd av lag tillämpas.

I *utskottets* förslag erhöles 12 § den slutliga avfattningen, där vid utskottet anfördes, att ändringen skett i förtydligande syfte.

13 §. Tvist angående ombudsarvode, fördelning av rättegångskostnad mellan flera ersättningskyldiga eller annat dylikt anspråk på grund av rättegång må väckas vid den rätt, som först dömt i målet.

Processlagberedningens förslag:

Tvist angående ombudsarvode eller annat — — — målet.

Processlagberedningen: »Enligt [nuvarande] 10 kap. 12 § R.B. skall det som av någon huvudsak flyter, såsom skadestånd och rättegångskostnad, därå man förbehållit sig att särskilt kära, dömas i den rätt, som dömt i huvudsaken. Äsämjas ej fullmäktig och huvudman om arvode och är ej visst avtal därom gjort, skall enligt 15 kap. 12 § R.B. den domstol, som sist dömt i saken, pröva vad fullmäktig skäligen har förfärdigt.

Med skadestånd i förstnämnda lagrum avses allenast ersättning för processuell skada. Något praktiskt behov av en särskild forumregel för detta fall torde ej föreligga. Såsom framgår av 18 kap. 14 § samt 31 kap. 9 och 11 §§ skall frågan om rättegångskostnad alltid prövas i samband med avgörandet av det mål, vari kostnaden uppstått; någon rätt för part att, såsom hittills, förbehålla sig att i särskild rättegång föra talan om sådan kostnad föreligger icke enligt förslaget. På grund av det nu anförda har någon motsvarighet till stadgandet i 10 kap. 12 § R.B. icke upptagits.

Det nysnämnda stadgandet i 15 kap. 12 § R.B. avser endast arvode till ombud men däremot ej direkta kostnader, som ombudet haft för uppdragets fullgörande. Till grund för stadgandet ligger hänsynen till det praktiskt ändamålsenliga; den domstol, som sist dömt i saken, äger i regel de bästa förutsättningarna att bedöma skäligheten av ombudets arvode. Å andra sidan äro vissa olägenheter förenade därmed, att då mål fullföljts från lägre rätt, det alltid skall ankomma på högre rätt att omedelbart pröva dylik fråga; den högre rätten kan enligt den tillämpning, som givits åt nämnda lagrum, allenast fastställa arvodets belopp, och för att utfä detta måste ombudet sedan väcka talan i vanlig ordning. På grund härav synes tvist om ombudsarvode böra kunna upptagas vid den rätt, som först dömt i målet; dock bör detta forum ej vara exklusivt utan käranden äga valrätt mellan nämnda domstol och svarandens allmänna forum. Nu ifrågasatt regel synes böra gälla även annat dylikt anspråk på grund av rättegång, t. ex. ombudsanspråk på ersättning för utlägg för huvudmannens räkning.»

Lagrådet: »För det fall att två eller flera äro skyldiga att solidariskt utgiva ersättning för rättegångskostnad föreslås i 18 kap. 11 § och 31 kap. 7 §, att rätten skall äga befogenhet att bestämma, huru kostnaden skall av dem slutligen bäras. Därest frågan om ersättningskyldighetens fördelning icke prövas i samband med avgörandet av det mål, vari kostnaden uppstått, kan särskild rättegång föras därom. De skäl som föranlede, att en specialregel givdes om forum för tvister angående ombudsarvode eller annat dylikt anspråk

Detta forum är ett ersättningsforum till det allmänna forum enligt 1 §. Det avser, oberoende av medborgarskap, såväl den som äger hemvist utom riket som den vilken helt saknar hemvist. I viss mån är forum fakultativt till det allmänna forum nämligen dels beträffande person, som helt saknar känt hemvist men uppehåller sig här i riket, och dels i fråga om svensk medborgare, som tidigare haft hemvist eller eljest uppehållit sig här i riket. Däremot är forumregeln i förevarande paragraf icke tillämplig beträffande den som har känt hemvist inom riket, vare sig han uppehåller sig här eller ej. Forumregeln avser även utländska juridiska personer, se vid 1 §.

I lagrummet avses dels tvist om betalningsskyldighet och dels tvist om lös egendom. I förnämnda fall kan den egendom, varom är fråga, vara fast eller lös egendom. I vissa fall kan tvist angående betalningsskyldighet väckas vid fastighetsforum (10 och 11 §§); för sådana fall är fastighetsforum direkt användbart. Rör tvisten fast egendom, är tvisten omedelbart att hänföra till fastighetsforum.

4 §.

Har den som icke äger känt hemvist inom riket här ingått förbindelse eller eljest ådragit sig gäld, må han i tvist därom sökas där förbindelsen ingicks eller gälden uppkom.

Liksom beträffande 3 §ns forum är även forum enligt förevarande paragraf begränsat till den, som icke äger känt hemvist inom riket; se härom vid 3 §.

Ang. fråga huruvida förbindelse ingåtts här i riket se NJA I 1940 s. 354.

5 §.

Den som idkar jordbruk, gruv- eller fabriksdrift, hantverk, handel eller annan dylik rörelse med fast driftställe må i tvist, som uppkommit omedelbart på grund av den rörelsen, sökas där driftstället är.

Forum enligt denna paragraf är fakultativt i förhållande till det allmänna forum. I viss utsträckning är emellertid ifrågasärande forum även ett ersättningsforum till det allmänna forum, nämligen beträffande personer, fysiska eller juridiska, som icke enligt 1 § äga allmänt forum här i riket.

Utom de i lagrummet angivna lagen av rörelse falla under

detta forum t. ex. bank- och försäkringsrörelse, rederirörelse och annan transportverksamhet, hotell-, teater-, biograf- och därmed jämförlig rörelse samt yrkesmässig byggnadsverksamhet. Det kräves att rörelsen är lokaliserad till ett fast driftställe. För rörelsens utövande skall alltså finnas särskild anläggning eller annan stadigvarande anordning, såsom kontor, fabrik, verkstad, handelsbod eller upplogsställe. En ytterligare förutsättning är att tvisten avser den där drivna rörelsen. Såsom redan anförts avser lagrummet även utländska juridiska personer, som driva rörelse här i riket genom agentur. Har driftstället nedlagts, då stämning delgives, är stämmandet ej tillämpligt (15 §).

6 §.

Har någon ingått förbindelse eller eljest ådragit sig gäld å ort, där han mera varaktigt uppehåller sig; må han, medan han befinner sig å orten, för sådan förbindelse eller gäld sökas där. Lag samma vare i fråga om gäld, som någon vid tillfällig vistelse å annan ort ådragit sig för kost, bostad eller dylikt.

Angående detta forums allmänna karaktär, se vid 5 §. Det avser allenast tvist om betalningsskyldighet. Det kräves att betalningsskyldigheten uppkommit å vistelseorten och att anspråket göres gällande medan vistelsen fortgår (se 15 §). I övrigt skiljes i lagrummet mellan två fall. Är vistelsen mera varaktig, föreligger icke någon begränsning i fråga om anspråkets beskaffenhet. Är vistelsen däremot tillfällig, gäller forumregeln allenast anspråk, som äga omedelbart samband med svarandens uppehålle å orten, såsom kost och bostad. Huruvida vistelsen skall anses som mera varaktig är främst beroende av anledningen till vistelsen. Såsom exempel å mera varaktig vistelse kan nämnas att någon mera regelbundet uppehåller sig å viss ort i anledning av arbetsanställning eller för studier eller semester eller för sommarvistelse. Till detta forum är även att hänföra att någon bytt hemvist men ännu ej hunnit mantalsskrivas å det nya hemvistet.

7 §.

Tvist på grund av förmyndares eller god mans förvaltning må väckas vid den rätt, där förmynderskapet eller

Gärde m. fl. Nya Rättsgöringsbalken

godmanskapet är eller senast varit inskrivet, eller ock vid rätten i den ort, där förvaltningen förts.

Har någon eljest haft annans egendom till förvaltning, må tvist på grund av förvaltningen väckas vid rätten i den ort, där förvaltningen förts.

Detta forum är fakultativt till det allmänna forum enligt 1 §. Angående dess allmänna karaktär se i öfrigt vid 5 §.

Forum avser såväl talan, som väckes mot förmyndaren eller gode mannen, som talan av förmyndaren eller gode mannen mot annan.

8 §.

Talan i anledning av skadegörande handling må väckas vid rätten i den ort, där handlingen företogs eller skadan uppkom. Företogs handlingen eller uppkom skadan å orter under skilda domstolar, må talan väckas vid envar av dem.

Angående detta forums allmänna karaktär, se vid 5 §. Lagrummet avser dels enskilt anspråk, som grundar sig å brottslig gärning men icke göres gällande i samband med åtal för brott, och dels talan i anledning av skadegörande handling, som icke innefattar något brott. Föres talan i samband med åtal för brottet, gälla reglerna om brottmålsforum även i fråga om det enskilda anspråket, se 22: 1. Ej heller falla under ifrågavarande lagrum anspråk, som grunda sig å underlåtenhet att fullgöra en genom avtal uppkommen förpliktelse.

Ifrågavarande forum avser talan icke blott mot den som företagit den skadegörande handlingen utan även mot annan, som omedelbart på grund av lag eller enligt avtal, t. ex. försäkringsavtal, är ansvarig för skadan. Enligt PLBs förslag hade som forum enligt förevarande paragraf angivits domstolen i den ort, där handlingen företogs. Lagrummet erhöll på hemställan av lagrådet sin nuvarande lydelse. Med den ort, där skadan uppkom, avses den ort, där den omedelbara effekten av handlandet uppkom. Jfr i öfrigt 19: 1, 22: 1.

9 §.

Twist om arv eller testamente eller om bodelning mellan arvingar och efterlevande make skall upptagas av den rätt, där den döde skolat svara i tvistemål i allmänhet.

Twist om bodelning mellan makar i anledning av bodelning, äktenskaps återgång, hemskillnad eller äktenskapsskillnad skall upptagas av den rätt, där mannen skall svara i tvistemål i allmänhet, eller, om mannen ej är skyldig att i sådant mål svara vid svensk domstol, där hustrun svarar i sådant mål.

Finnes i mål, som avses i denna paragraf, ej behörig domstol enligt vad nu är sagt, upptages målet av Stockholms rådhusrätt.

Forum för de tvister, som angivas i lagrummet, är exklusivt. Såsom framgår av 17 § har domstolen i dessa fall att ex officio iakttaga sin behörighet.

Vad angår svensk domsätt i förevarande mål, se 2 kap. 10 § lag 5. 3. 1937 om internationella rättsförhållanden rörande dödsbo, 22 § lag 1. 3. 1935 om dödsbo efter dansk, finsk, isländsk eller norsk medborgare, som hade hemvist här i riket m. m., samt 9 § lag 1. 3. 1935 om kvarlåtenskap efter den som hade hemvist i Danmark, Finland, Island eller Norge.

Angående forum för äktenskapsmål och boskillnadsmål se GB 15: 4, 15 samt lag 8. 7. 1904 om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap.

10 §.

Twist om äganderätt eller nyttjanderätt till fast egendom, om rätt till servitut eller annan särskild rätt till egendomen eller om besittning av egendomen skall upptagas av rätten i den ort, där fastigheten är. Lag samma vare, om tvisten rör skyldighet för ägare eller innehavare av egendomen att fullgöra något, som åligger honom i denna egenskap, eller, då nyttjanderätt eller annan särskild rätt till egendomen upplåtits, fråga är om arrende, hyra, hävd, byggnads underhåll, nybyggnad eller annat dylikt.

Ligger fastigheten under flera domstolar eller gäller tvisten flera fastigheter under skilda domstolar, skall tvisten upptagas av den rätt, under vilken huvuddelen ligger.

Detta forum är exklusivt och domstolen har att ex officio iakttaga sin behörighet (17 §).

Till tvist om äganderätt höra tvister om bättre rätt till fast egendom samt om fastighetsköps giltighet, hävande eller återgång; däremot icke krav på köpeskillning eller annat sådant anspråk i anledning av överlåtelse av fast egendom, se 11 §. I annan särskild rätt till egendom innefattas t. ex. återköpsrätt, lösningsrätt, panträtt, bostadsrätt och avkomsträtt. Även mål om realisation av rättigheten falla under lagrummet t. ex. tvist angående fastställande av intecknad fordran till betalning ur fastigheten eller om utbekommande av ogulden förmån i fråga om en i fastigheten intecknad avkomsträtt. Som exempel på skyldighet, som åvilar ägare eller innehavare av fast egendom i denna hans egenskap, kan nämnas skyldighet att sörja för skogsåterväxt, att bidraga till kostnad för iordningställande av gata eller att återbetala avdikningslån.

Vid fastighetsforum skola ock upptagas vissa obligatoriska anspråk, som grunda sig på upplåtelse av nyttjanderätt eller annan särskild rätt till egendom, såsom betalning av arrende, hyra eller annat vederlag för upplåtelsen, frågor om hävd, byggnads underhåll eller annat dylikt t. ex. hyresgästs skyldighet att vårda eller underhålla hyreslägenhet eller att utgiva ersättning för reparationer, som hyresvärden verksämlit. Tvist om servitut skall alltid upptagas vid den tjänande fastighetens forum.

Bestämmelser om fastighetsforum finnas meddelade även i andra lagar, se t. ex. 46 § lagen om ägofred, 13 § lagen om expropriation, 6 § lag 20.6.1924 om återköpsrätt till fast egendom.

11 §.

Vid domstol, som sägs i 10 §, må ock väckas:

1. tvist om köpeskillning för fast egendom eller annat dylikt anspråk på grund av överlåtelse av äganderätt till egendomen;
2. talan mot ägare av fast egendom om skyldighet att personligen svara för gäld, för vilken egendomen utgör pant, om betalning samtidigt sökes ur egendomen;
3. tvist om skada eller annat intrång å fast egendom;
4. talan om ersättning för arbete, som utförts å fast egendom; eller

5. talan om ersättning för det någon brustit åt hemul angående fast egendom.

Detta forum är fakultativt i förhållande till det allmänna forum eller annat behörigt forum. Under p. 1 falla sådana obligatoriska anspråk, som grunda sig på överlåtelse av fast egendom; dessa anspråk äro icke att hänföra till 10 §ns forum. I p. 2 avses krav mot ägaren som personlig gäldenär för fordran, för vilken fastigheten häftar. En förutsättning för att gäldenären får sökas vid fastighetsforum är dock att för att gäldenären sökes ur fastigheten (se vid 10 §). Regeln samtidigt betalning sökes ur fastigheten (se vid 10 §). Regeln möjliggör att båda anspråken kunna instämmas till samma domstol. Vad angår p. 3 torde i regel för det i denna punkt angivna fallet fastighetsforum sammanfalla med forum för skadegörande handling enligt 8 § med den lydelse detta lagrum erhållit (se vid 8 §). Stadgandet i p. 4, som ej har motsvarighet i äldre lagstiftning, har tillkommit i syfte att underlätta bevisningen i tvister om ersättning för arbete, som utförts å fast egendom. I vissa fall torde detta behov tillgodoses redan genom 5 §ns forum. Enligt p. 5 möjliggöres att tvist, som avses i sistnämnda punkt, alltid kan väckas vid samma forum, där klanderprocessen förts (10 §).

12 §.

Som fast egendom anses vid tillämpning av detta kapitel även byggnad å annans grund samt gruva och för gruvsdrift avsedd byggnad eller anläggning.

Stadgandet innebär en av processuella hänsyn betingad avvikelse från allmänna regler om vad som är att hänföra till fast egendom. Jfr 81 § gruvlagen samt 4 § lag 24.5.1895 ang. vad till fast egendom är att hänföra.

13 §.

Tvist angående ombudsarvode, fördelning av rättegångskostnad mellan flera ersättningskyldiga eller annat dylikt anspråk på grund av rättegång må väckas vid den rätt, som först dömt i målet.

Ifrågavarande forum är fakultativt i förhållande till det allmänna forum. Har huvudmålet upptagits av HovR eller HD som första instans må talan, som avses i lagrummet, väckas där (se 17 § andra st.).

Twist angående ombudsarvode avser twist mellan huvudmannen och ombudet; till dylikt anspråk är att hänföra även kostnader, som ombudet haft för huvudmannen. På lagrådets hemställan har under ifrågavarande forum inbegripits fördelning av rättegångskostnad mellan flera ersättningskyldiga (18: 11; 31: 7). Fråga härom kan väckas redan i huvudmålet; något hinder föreligger dock ej att talan föres i särskild rättegång.

14 §.

Käromål mot flera svarande må väckas vid den rätt, där någon av dem enligt vad förut i detta kapitel är stadgat har att svara, om det sker samtidigt och käromålen stödja sig på väsentligen samma grund. Är saken sådan, att endast en dom kan givas mot alla, som hava del i saken, må talan ock väckas vid den rätt, där någon av dem har att svara.

Genkäromål upptages av den rätt, som upptagit huvudkäromålet.

Talan, som avses i 14 kap. 4 eller 5 §, upptages av den rätt, som upptagit huvudmålet.

Det i denna paragraf anvisade forum avser att möjliggöra gemensam handläggning av flera anspråk, som äga gemenskap med varandra; det står i nära samband med de i 14 kap. 2—5 §§ meddelade bestämmelserna om kumulation.

I första stycket avses käromål mot flera svarande. Käromålen skola stödja sig på väsentligen samma grund, se vid 14: 2. Ytterligare kräves att käromålen väckas samtidigt; något som dock icke innebär att käromålen behöva väckas i samma stämning. Som gemensamt forum kan enligt denna paragraf endast ifrågakomma forum, som är anvisat omedelbart i lag och alltså ej ett genom avtal bestämt forum, om det ej sammanfaller med något av de i lagen anvisade fora. Å detta förhållande syftar uttrycket enligt vad förut i detta kapitel är stadgat». Se vidare vid 16 §. Vid nödvändig processgemenskap måste alltid käromålet mot samtliga svarande handläggas i en rättegång oberoende av tidpunkten då talan väckts mot de särskilda svarandena.

Forumbestämmelsen i andra stycket ansluter sig till 14: 3. För att genkäromål skall anses föreligga fordras alltid gemensam handläggning med huvudkäromålet. Huruvida i annat

fall än som avses i 14: 3 talan, som svaranden väcker mot käranden, kan upptagas vid den rätt, där kärandens talan väckts, är att bedöma enligt vanliga forumregler.

Forumregeln i tredje stycket har till uppgift att möjliggöra gemensam handläggning av käromål som avses i 14: 4 och 5.

De i förevarande paragraf upptagna reglerna om gemensamt forum för flera anspråk kunna i vissa fall komma i konflikt med bestämmelser, varigenom för vissa anspråk anvisats ett exklusivt forum. Hör något av anspråken t. ex. till fastighetsforum, föreligger icke något annat för samtliga anspråken gemensamt forum.

PLB hade som sista stycke i förevarande paragraf upptagit en bestämmelse av innehåll att fordran, som åberopas till kvittning, prövas av den rätt, som ägt döma över genkäromål angående samma fordran. Huvudmotivet till stadgandet var att yrkande om kvittning i fråga om rättens behörighet skulle underkastas de i 17 § första stycket upptagna begränsningarna. Lagrådet ansåg detta syfte kunna vinnas på ett enklare sätt genom införande i 17 § av en bestämmelse av nu angiven innebörd (se 17 § sista stycket). Angående högre rätts behörighet att avvisa kvittningsinvändning, se 50: 25 samt 55: 13. Se i övrigt vid 16—18 §§.

15 §.

Har, sedan stämning delgivits svaranden, ändring inträtt i förhållande, som betingat domstolens behörighet, vare den utan verkan.

Enligt 13: 4 skall talan i tvistemål anses väckt, då ansökan om stämning inkom till rätten. Vid bedömande av frågan om domstolens behörighet är emellertid tidpunkten för delgivningen med svaranden avgörande. I de fall, då forum bestäms av den ort, där svaranden uppehåller sig (1 §), är alltså domstolen i delgivningsorten behörigt forum.

Stadgandet måste anses normerande även för vissa fora, som icke behandlas i nya RB, jfr 21 §.

Ang. det fall att behörighet inträtt efter delgivningen se SvJT 1944 ref. nr 6.

16 §.

Har skriftligt avtal slutits därom, att uppkommen twist eller framtida twist, härflytande ur angivet rättsförhållan-